समुत्पत्ति स्त्री सम्+उद्+पद-क्तिन् । समुद्भवे ।

समुत्पन्न त्रि० सम्+उद्+पद-क्त । समुद्भूते ।

समुत्पाट पु० सम्+उद्+चण्पट-घञ् । उन्मूलीकरणे ।

समुत्पाटित त्रि० सम्+उद्+चु-पट-क्त । उन्मूलिते ।

समुत्पिञ्ज त्रि० सम्+उद्+पिञ्ज-अच् । १अत्यानन्दे हेमच० २शाकलसैन्ये पु० अमरः ।

समुत्सर्ग पु० सम्+उद्+सृज-घञ् । सम्यक्त्यागे ।

समुत्सुक त्रि० सम्यगुत्सुकः प्रा०स० । १अत्यन्तोत्सुके दृष्टवस्तुलाभाय त्वरान्विते ।

समुत्सृष्ट त्रि० सम्+उद्+सृज-क्त । सम्यक्त्यक्ते ।

समुत्सेध पु० सम्+उद्+सिध-घञ् । १अत्युन्नतौ २अतिस्फीततायाञ्च । [अमरः ।

समुदक्त त्रि० सम्+उद्+अञ्च-क्त । कूपादेरुद्धृतजलादौ

समुदय पु० सम्+उद्+इण-अच् । १समूहे अमरः २युद्धे ३समुद्गमे मेदि० ४।दयमे शब्दर० । ज्योतिषोक्ते ५लग्ने न० । ६ब्रह्माण्डीयचक्रस्थे जन्मतारवधिके अष्टादशनक्षत्रे चक्रशब्दे पृ०दशग्रम् । वज्रनः समूहे युद्धे पु०अमरः । पृष्ठस्थसैन्ये अजयः अत्युन्नतौ मेदि० ।

समुदागम पु० सम्+उद्+आ+गम-घञ् न वृद्धिः । सम्यगुत्थाने त्रिका० । [त्रिका० । २सम्यगाचारे च ।

समुदाचार पु० सम्+उद्+आ-चर-घञ् । १अभिप्राये

समुदित त्रि० सम्+उद्+इण्-क्त । १प्राप्तसंभूतौ पदार्थे सम+वद-कर्मणि क्त । २सम्यक्कथिते ।

समुदीरण न० सम्+उद्+ईर-क्त । सम्यक्कथने ।

समुदीरित पु० सम्+उद्+ईर-क्त । सम्यक्कथिते ।

समुद्ग पु० सम्+उद्+गम-ड । १सम्पुटके हेमच० २षड्जे षकारकदार्थे ३शङ्खेन सहिते । स्वार्थे क । तत्रैव अमरः

समुद्गम पु० सम्+उद्+गम-घञ् न वृद्धिः । १ऊर्द्ध्वगतौ २समुद्गमे च ।

समुद्गीत त्रि० सम्+उद्+गै-क्त । उच्चैर्गीते । [थिते च ।

समुद्गीर्ण त्रि० सम्+उद्+गृ-क्त । १वमिते २उत्तोलिते ३क-

समुद्दिष्ट त्रि० सम्यक् उद्दिष्टम् उद्+दिश-क्त । सम्यगुद्देश्यविषये पदार्थे "तत्समुद्दिष्टं कर्मेति" सं०प्रकाशः ।

समुद्देश पु०सम्यक् उद्देशः उद+दिश-घञ् । सम्यगभिसन्धौ । २सम्यगुद्देशे च यथा "वाक्यादौ जातिसमुद्देशे"भङ्गूरा

समुद्धत त्रि० सम्+उद्+हन-क्त । १अत्यन्तप्रगल्भे अत्यन्तविनीते अमरः २समुद्गीर्ण हेमच० ।

समुद्धरण न० सम्+उद्+हृ-ल्युट् । १उत्तोलने कूपादेर्जलोद्धरणे २भुक्तान्नस्य वमने ३उन्मूलने च । कर्मणि ल्युट् । ४वान्ते-अस्वादौ ५उन्मूलिते च अमरः ।

समुद्धृत त्रि० सम्+उद्+हृ-क्त । १अपनीते २समुत्तीर्णे मेदि० । ३उत्तोलिते ४उन्मूलिते च ।

समुद्धर्त्तृ त्रि० सम्+उद्+हृ-तृच् । १वमनकारिणि २उन्मूलयितरि ३पके ४हृतद्रव्यस्य पुनरादानकर्त्तरि च

समुद्भव पु० सम्+उद्+भू-अप् । समुत्पत्तौ ।

समुद्भूत त्रि० सम्+उद्+भू-क्त । समुत्पन्ने ।

समुद्यत त्रि० सम्+उद्+यम-क्त । सम्यगुद्यमयुते ।

समुद्यम त्रि० सम्+उद्+यम-घञ् न वृद्धिः । सम्यक्प्रयत्ने ।

समुद्र पु० सम्+उन्द्-क्लेदने रक, सम्+उद्+रा-क वा । १स्वनामख्याते प्रचुरजले सागरे अमरः । सह समुद्रया २समुद्रासहिते त्रि० "वभौ महत्वात् विततः समुद्रः वभौ महत्वात् विततः समुद्रः" इति भट्टिः । ३शङ्खे ४शम्याञ्च स्त्री टाप् राजनि० । सागरस्य ब्रह्मणो मेढ्रात् उद्भवः "आसात् वाक्, सिन्धवो मेढ्रात्" भाग० ३।१२अ० । स च सप्तविधः "लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलार्णवाः" समुद्रनामनिरुक्तिः तद्रत्नादिकारणञ्च मत्स्यपु० १२३अ० उक्तं यथा "अपाञ्चैव समुद्रेकात् समुद्र इति संज्ञितः । उदवतोन्दौ पूर्णे तु समुद्रः पूर्यते सदा । प्रक्षीयमाणे वडवे क्षीयतेऽस्तमिते च वै । आपूर्यमाणो ह्युदधिरात्मनैवापि पूर्यते । ततो वै क्षीयमाणे तु स्वात्मन्येव क्षपां क्षयः । उद्दीप्यन्तेऽग्निसंयोगादुत्थास्यापो यथा स्वयम् । तथा स्वतः समुद्रोऽपि वर्द्धते शशिनोदये । अन्यूनानतिरिक्तास्तात् वर्द्धन्त्यापो ह्युसन्ति च । उदयेऽस्तमये चेन्दोः पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः । त्रयोदश्यां समुद्रस्य शशिवृद्धिक्षये तथा । दशोत्तराणि पञ्चाङ्गुलानां शतानि च । अपां वृद्धिः क्षयो दृष्टः समुद्राणान्तु पर्वसु" ।

समुद्रकफ पु० समुद्रस्य कफ इव । जलधिफेने त्रिका० ।

समुद्रकान्ता स्त्री ६त० । १पृक्कायां राजनि० । २नद्याञ्च हेमा० समुद्रप्रियादयोनद्याम् ।

समुद्रगा स्त्री समुद्रं गच्छति गम-ड । १नद्यां हेमच० । "सर्वा नद्यः समुद्रगा" इति पुराणम् । साक्षात् परम्परया वा सर्वासां जलधिगामित्वात् तथात्वम् । साक्षात् समुद्रगा च गङ्गादिः सर्वा नद्यो रजोवृक्षा वर्जयित्वा समुद्रगाः" इति प्रा० त० । गङ्गाया एव शतशो धाराः सीताचक्षुर्भद्राभङ्गुभद्राकृपतया ख्याताः